

Allan Janik i Stephen Toulmin, La Viena de Wittgenstein. Madrid: Taurus, 1983. (Traducció TNC)

En la imaginació popular, el nom «Viena» és sinònim de valsos de Johann Strauss, de cafès encantadors, de pastisseria exquisida i d'un hedonisme sense preocupacions i molt comprensiu. Qui hagi gratat ni que sigui lleument aquesta superfície haurà vist aflorar-ne un quadre molt diferent.

El vals més conegut de Johann Strauss, el Danubi blau, va ser escrit poques setmanes després de la derrota d'Àustria-Hongria a Sadowa per part de Prússia, que va posar fi a les pretensions habsburgeses d'hegemonia al món de llengua alemanya. La rapidesa amb què l'exèrcit de Francesc Josep va ser vençut per Bismarck va deixar clar que la Doble Monarquia s'havia convertit en una potència de segon ordre.

De la mateixa manera, l'opereta de major èxit de Johann Strauss, El ratpenat, va servir per distreure el pensament de la burgesia vienesa del desastrós esfondrament de la borsa del 9 de maig de 1873, data que després els austríacs van recordar com el Divendres Negre. El vals, símbol de l'alegria de viure vienesa, tenia també un altre rostre. Un visitant alemany descriu Johann Strauss i els seus valsos com una fuga cap al demoníac:

Africà... de sang calenta, boig de vida... inquiet, desgraciat i passional... exorcitza els dimonis malignes del nostre cos amb els seus valsos, que són exorcismes moderns... capturant els nostres sentits en un dolç rapte. La manera en què dirigeix les seves danses és típicament africana; les extremitats ja no li pertanyen quan es desencadena el temporal del seu vals; l'arquet balla amb el braç..., el temps anima els peus; la melodia llança copes de xampany al seu voltant i el diable s'allunya... aquest home negre té a les mans un poder perillós; es pot considerar afortunat que en la música es puguin tenir tota mena de pensaments, que cap censura no podrà enfrontar-se als seus valsos, que la música estimula les nostres emocions directament i no a través de la mediació del pensament... Com a bacants èbries, les parelles ballen el vals... deixant-se anar a la sensualitat. Cap Déu no les pot deturar. [...]

Viena, a inicis de segle, també era el centre mèdic del món. Avui en dia Amèrica deu la seva preeminència en les ciències mèdiques a una part no menyspreable d'estudiants de medicina que van desembarcar a Viena, en un període en què el nivell de la medicina americana era extraordinàriament baix, per poder estudiar amb figures com Hebra, Skoda, Krafft-Ebing i Billroth. I això que els treballs pioners de Freud en psicoanàlisi i de Semmelweis sobre les infeccions van quedar sense reconeixement a la seva mateixa ciutat natal, perquè els seus contemporanis no tenien prou distància per poder reconèixer el valor dels seus treballs. [...]

A la vella Viena hi van tenir origen moviments polítics i socials que es trobaven als antípodes els uns dels altres, com el nazisme o l'antisemitisme alemanys d'una banda, i el sionisme de l'altra, així com també alguns dels elements centrals del modern pensament social catòlic i l'original reelaboració de Marx coneguda com a «austro-marxisme». Entre les ambigüitats i les paradoxes de la vella Viena val la pena recordar també el fet que la ciutat, que durant centenars d'anys havia estat la capital dels Habsburg, era la capital d'un regne que no tenia cap nom acceptat! Com sempre, Musil és el millor comentarista:

Per exemple era imperial-regi, i era imperial i regi: alguna de les marques «i.r.» o bé «i.i.r.» era impresa sobre qualsevol cosa i sobre qualsevol persona, però tot i això hi havia una ciència secreta i oculta per poder distingir amb seguretat quines institucions i individus s'havien de considerar imperials-regis, i quins imperials i regis. Per escrit, s'anomenava monarquia Austrohongaresa, però oralment es deia Àustria, un terme al qual havia abdicat el país, però que conservava en totes les qüestions sentimentals, demostrant que els sentiments són tan importants com el dret constitucional, i que els decrets no són la cosa més seriosa del món. Segons la constitució era un estat liberal, però tenia un govern clerical. El govern era clerical, però l'esperit liberal regnava en el país. Tots els ciutadans eren iguals davant la llei, però no tots eren ciutadans. Hi havia un Parlament, que feia un ús tan excessiu de la pròpia llibertat que es creia que sempre estava tancat; però fins i tot hi havia un paràgraf per als estats d'emergència que servia per actuar sense el Parlament, i cada vegada que tots s'alegraven del retorn de l'absolutisme, la corona ordenava que es tornés a governar democràticament.

És difícil aconseguir donar una forma més sintètica a les paradoxes constitucionals i socials que contenia la monarquia habsburguesa i la seva capital. L'esplendor terrenal i sensual, i la magnificència aparent de la superfície, coincidien, en un nivell

més profund, amb la misèria. L'estabilitat de la societat, amb el seu formalisme petrificat, amb prou feines era capaç d'emascarar el caos cultural subjacent. Amb un examen més atent, totes aquelles glòries de façana es convertien en el seu perfecte oposat; aquesta era la veritat de tots els aspectes de la vida en la Doble Monarquia. Les mateixes paradoxes es reflectien també en la política i els costums, en la música i la impremta, en l'aristocràcia imperial i en la classe obrera.